

Zenon Grocholewski

"Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici", Bd. 3: "Prozess- und Strafrecht", Klaus Mörsdorf, Paderborn 1979 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 25/3-4, 232-234

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ras de la Iglesia. Aspekt praktyczny nie pomniejsza dużej wartości naukowej, i to w zakresie kanonicznym jak i teologicznym. Być może, iż taki typ pracy przyczyni się do jej dużej popularności, i chęci do sięgnięcia po nią bardzo zróżnicowane grono czytelników. Dodatkową zachętą może być bardzo jasny i klarowny język, a także i szata graficzna wydania.

Rzeczywistość nowych struktur Kościoła w pracy A. Fernández nabiera bardzo realnych i żywych kształtów tak prawnych jak i teologicznych. Kościół ukazany został właśnie poprzez te struktury jako rozwijający się i żywy organizm. Właśnie poprzez te struktury Kościół współczesny staje się coraz wyraźniej obecny w świecie, co więcej uczestniczy w jego życiu. Wspólnota Kościoła, jak to ukazał autor, nie jest już wspólnotą istniejącą swoiście obok świata, lecz przeciwnie stanowi ona istotny czynnik wspólnoty świata, wspólnoty ludzi. Wydaje się, iż w pełniejszym zrozumieniu Kościoła dziś może być ogromnie pomocne studium Aurelio Fernández.

Ks. Andrzej F. Dziuba

Klaus Mörsdorf, Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grund des Codex Iuris Canonici, III Band: Prozess- und Strafrecht, Elfte, verbesserte und vermehrte Auflage, Ferdinand Schöningh Verlag, Paderborn 1979, ss. 513.

Książka o której mowa uzupełnia jedenaste wydanie znanego i popularnego podręcznika prawa kanonicznego w języku niemieckim, zredagowanego początkowo przez Edwarda Eichmanna i potem uzupełnianego i wielokrotnie wydawanego przez K. Mörsdorfa. Pierwszy tom jedenastego wydania ukazał się w r. 1964, drugi natomiast w r. 1967. Obecny trzeci tom został wydany po 20 latach od przygotowania poprzedniego, czyli dziesiątego wydania, które ukazało się wprawdzie w r. 1964, lecz, jak wskazuje „imprimatur” i przedmowa, było gotowe do druku już w r. 1959.

Tom ten zawiera kanoniczne prawo procesowe oraz karne. Układ tomu (podział na części, rozdziały, artykuły, paragrafy, ich numeracja i formułacja tytułów), metoda wykładu oraz szata graficzna są identyczne jak w poprzednim wydaniu. Jedynym wyjątkiem jest trochę zmieniony układ i intytulacje w części dotyczącej procesów be-
atyfikacyjnych i kanonizacyjnych. Również objętość dzieła jest prawie ta sama (wykład materiału w jedenastym wydaniu jest jedynie o 7 stron dłuższy).

Mając na uwadze powyższe stwierdzenie oraz fakt, że podręcznik Eichmanna-Mörsdorfa jest powszechnie znany, nie uważam za konieczne omawianie poszczególnych części i rozdziałów, tym bardziej, że wykład przebiega według porządku podyktowanego aktualnym Ko-

deksem Prawa Kanonicznego. Nasuwa się natomiast pytanie, o ile to nowe wydanie prawa procesowego i karnego jest podręcznikiem posoborowym, poprawionym i przerobionym; na okładce bowiem widnieje wskazanie „elfte, verbesserte und vermehrte Auflage”.

Przeglądając omawiany tom, łatwo zauważyć, że A. wziął pod uwagę dokumenty posoborowe z dziedziny procesów i prawa karnego, jak motu proprio *Causas matrimoniales* (1971), odnoszące się do procesów nieważności małżeństwa; instr. *Dispensationis matrimonii* (1972), dotycząca małżeństw niedopełnionych; motu proprio *Sanctitas clarior* i konst. *Sacra Rituum Congregatio* (1969), regulujące procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne; nowe właściwości Sygnatury Apostolskiej i jej *Normae speciales* (1968); tak samo przepisy normatywne posoborowe regulujące aktywność Roty Rzymskiej; normy dotyczące trybunałów ponaddiecezjalnych (1970); oraz wiele odpowiedzi Papieskiej Komisji Interpretacyjnej Soboru Watykańskiego II, a także liczne inne dokumenty w mniejszym stopniu zmieniające prawo procesowe i karne w okresie posoborowym.

Z drugiej jednak strony, narzuca się spostrzeżenie, że A. zachował maximum tekstu z poprzedniego wydania, a poprawił go jedynie tam, gdzie omawiane prawo nie jest już aktualne. Poprawki te jednak są skąpe, informują tylko o nowych przepisach, bez szerszego ukazania problematyki z nimi związanej. Np. procesom sporno-administracyjnym, które są przedmiotem bardzo żywego zainteresowania w kanonistyce współczesnej (także w podręcznikach), Mörsdorf poświęca jedynie dwie strony (31—33), i to w kontekście kan. 1601; procesom usunięcia proboszcza po myśli *Christus Dominus*, n. 31, i *Ecclesiae Sanctae*, art. 20, jedynie jedną stronę (280—281). Są też pewne braki w naszkicowaniu aktualnej problematyki procesowej, np. nie ma w ogóle mowy o procedurze zmierzającej do rozwiązania małżeństwa in favorem fidei, ani o procedurze dotyczącej sekularyzacji duchownych lub sekularyzacji i usunięcia zakonników. Szeroko zaś — o dziwo — omawia A. procedurę usunięcia proboszczów nieusuwalnych (ss. 280—286), mimo, że jest ona już od 13 lat nieaktualna (zob. „*Ecclesiae Sanctae*”, art. 20, § 1). Również gdy chodzi o prawo karne, A. poprawia jedynie normy nieaktualne. Wykłada szeroko o poszczególnych karach, mimo, że większość z nich już od dawna nie jest stosowana, i że przewidziane są dość radykalne reformy w tym względzie; nie ukazuje zaś nowych perspektyw prawa karnego, ani też problemów dyskutowanych w najnowszej literaturze konanistycznej. W ogóle należy powiedzieć, że literatura posoborowa jest wykorzystana jedynie w bardzo nikłej mierze, i to prawie jedynie w związku z nowymi przepisami prawa (np. odnośnie „*Causas matrimoniales*” zacytowane są dwie pozycje); trudno bowiem znaleźć jakąś nowszą cytację w innych częściach podręcznika.

Toteż mamy do czynienia z podręcznikiem przedsoborowym, uaktualnionym jedynie w dość skąpych zakresie, i to zarówno gdy chodzi

o idee, problematykę, jak i literaturę. Pewnym usprawiedliwieniem takiej sytuacji mogła być chęć dostosowania tomu, gdy chodzi o układ i metodę wykładu, do dwóch poprzednich, wydanych, jak zaznaczyłem na początku, w latach 1964 i 1967.

Niewątpliwym pożytkiem jest końcowy indeks rzeczowy (ss. 484—512), odnoszący się do wszystkich tomów jedenastego wydania.

Zenon Grocholewski

Joseph Listl — Hubert Mueller — Herbert Schmitz, Grundriss des nachkonziliaren Kircherechts, Regensburg 1980, ss. XLI + 969

Jest to dzieło zbiorowe, powstałe przy współudziale 46 osób, pod patronatem krajowego Instytutu prawa kościelnego diecezji niemieckich (Institut fuer Staatskirchenrecht der Dioezesen Deutschlands in Bonn). Odpowiedzialnym redaktorem całości jest jeden z trzech głównych autorów, mianowicie J. Listl, który też opracował skorowidz rzeczowy. Zamialem autorów było przygotowanie podręcznika, zawierającego prawo kościelne obowiązujące w okresie posoborowym, a zaadresowanego zarówno do studiujących prawo kanoniczne, jak i do wszystkich zatrudnionych w pracy duszpasterskiej.

Całość materiału podzielono na cztery części: *Zagadnienia fundamentalne* (Grundlagen), *Konstytucja Kościoła* (Die Faffung der Kirche), *Posłannictwo Kościoła* (Die Sendung der Kirche) oraz *Kościół i Państwo* (Kirche und Staat). Dzieło otwiera krótki wstęp, po którym następuje spis treści i obszerny (blisko 21 stron) wykaz skrótów. Na końcu zamieszczono wykaz osób, indeks rzeczowy oraz prezentację współautorów dzieła.

Każda z części dzieli się na ustępy (Abschnitt), a te (w razie potrzeby) na rozdziały. Podstawowy podział stanowią paragrafy, których numeracja zachowuje ciągłość w całym podręczniku. Jest ich łącznie 117.

Część pierwsza, podzielona na trzy ustępy uwzględnia następujące zagadnienia: *Kościół i jego prawo*; *Reforma prawa kościelnego i Normy ogólne*. Szczególną uwagę wypada zwrócić na treść pierwszego ustępu, w którym omówiono dwa tematy: *Kościół — Prawo w tajemnicy Kościoła* (obejmuje on: I. *Kościół w biblijnej mowie obrazowej* i II. *Tajemnica Kościoła jako wspólnoty*) oraz *Teologia prawa kościelnego* (I. *Założenia prawno-filozoficzne* i II. *Teologia prawa kościelnego*). Obydwa tematy (§§ 1—2) opracowane przez znanych kanonistów (W. Aymans i E. Correco), posiadających także przygotowanie teologiczne, stanowią wspaniałe wprowadzenie w posoborowy wykład prawa kościelnego.

Ustęp drugi (*Reforma prawa kościelnego*), po krótkim opisie powstania Kodeksu prawa kanonicznego (1917 r.) zawiera szerokie omó-